

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך
מייסודן של מכללות
מורשת יעקב ואורות ישראל

מאורות

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

גיליון כ תשע"ב
מספר 389

קריאת שמע – פרשה שלישית: "וראיתם [...] וזכרתם"
על מצוות ציצית, ייחוד ה' ואחריות חברתית

מצוות ציצית שימשה דורות של גברים יהודיים נאמנים כדי לציין את מחויבותם ליהדות ולקיום מצוות ה'. פרשת ציצית, הפרשה השלישית בסדר קריאת שמע, מציינת את טעם קיום המצווה. לבישת הציצית וראייתה עשויות לעורר בלב מקיים המצווה זכירה ומוטיבציה לקיים את כלל מצוות ה' ולהתרחק ממחשבה, דיבור ומעשה שיש בהן משום הפרתן. זוהי אחת המצוות הבודדות שטעמן המוזכר רומז לפעילות המנטלית של האדם, בחירותיו המוסריות והאופן שבו הוא מוליך את חייו. הציצית היא כעין שלט או תמרור הבא להזכיר לאדם את מעמדו בעולם כעובד ה' וכיהודי המקבל על עצמו את עול התורה, את החובות ואת האחריות האמורות בה.

המהר"ל מפראג (ר' יהודה לוואי בן בצלאל, 1520–1609 לספירתם) הדגיש את חשיבות קיום מצוות ציצית בספרו המאוחר נתיבות עולם (1598), באלו המילים:

ובמצוות ציצית נתן השם יתברך לאדם, שיהיה מוזכר ומטרה גופו מן הפחיתות, ולכן אמר הכתוב, וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה' (במדבר טו, לט), כי המצוות הם על ידי מעשי הגוף, וכמו שהתבאר דבר זה אצל כי נר מצווה ותורה אור (משלי ו, כג) כי המצוות הן על ידי מעשה הגוף, ומבואר שם הדבר באריכות. וכאשר הוא רואה הציצית היוצאים מן המלבוש שהוא דומה לגוף, בזה יזכור כל המצוות. כי הציצית שנקראו בלשון ציצית מלשון ציץ השדה (ישעיה מ, ו), שנקרא כך דבר היוצא אל הפועל מן האדמה, ומורה המצווה הזאת, שיש לאדם שהוא אדמה יציאה אל הפועל. ולפיכך, כאשר יראה הציצית שהם יוצאים מן הבגד, בזה יזכור שיהיה יוצא אל הפועל על ידי המצוות.¹

המהר"ל מונה בדבריו שלושה טעמים לקיום מצוות ציצית:

- א. שהאדם יזכר ויטהר את גופו מן הפחיתות באמצעות ההסתכלות בציצית וההיזכרות במצוות האלוהיות;
- ב. הציצית היא תזכורת לאדם כי אף על פי שהוא עפר מן האדמה ועתיד לשוב אליה, הוא עשוי להתעלות ולהשכיל מעל ומעבר מכפי שעשוי לדמות לעצמו;
- ג. קיום המצוות הוא תכלית האדם עלי אדמות ובזכות קיומן הלכה למעשה הוא מוציא אותן מן הכוח אל הפועל, כעין אדמה שנחרשה, עובדה ונזרעה וכעת עושה פרי.

כאשר מתבוננים על שלושת הטעמים העולים מדברי המהר"ל ניתן להבין כי מדובר למעשה בחוט משולש ומאוחד שלא במהרה יינתק (על פי קהלת ד, יב), כלומר פרי של תהליך השתלמות אחד מביא את האדם לכדי תכליתו ושלמותו כפי האפשר במין האדם.

ראוי לציין שהמהר"ל אכן מדגיש כלשון התורה שהציצית מזכירה לאדם את קיומן של המצוות כולן: מצוות שבין אדם למקום וגם מצוות שבין אדם לחברו. לדעתי ניתן למצוא זאת בדברי המהר"ל על ידי המשלת האדם לאדמה שתכליתה יציאה אל הפועל, קרי לתת את תנובתה. תנובת האדמה מפרנסת ברצון ה' את כל באי עולם, מחיה ומזינה אותם. כמוה צריכים להיות מקיימי המצוות, הולכים ומתגברים

בתודעה שלפיה המצוות אינן אלא אמצעי כדי להביא לידי התכלית של נשיאת חן וחסד טוב בעיני אלוקים ואדם. על האדם להיות כאדמה שנחרשה, נזרעה וידעה לקלוט את מי הגשמים ולהצמיח תנובה. זוהי דרך המובילה גם לאחריות חברתית ולרגישות חברתית, באשר האדם אינו רואה בתכליתו דווקא את הגמול האלוהי על המצוות, אלא את ההטבה שהוא עתיד להיטיב עם סובביו ועם הברואים כולם. הוא הולך ומכשיר את עצמו בעבודת ה' ותורתו להיות כארץ זבת חלב ודבש בפני באי עולם. אדם כזה לא יסתפק רק בהתקנת שדהו, אלא יראה כנדבך מרכזי בתנובה שהוא מצמיח את הכשרתם של סובביו ואת קידומם במעלות עשיית הטוב והכרת הטוב.

מצוות ציצית היא חובת גוברין יהודאין ואינה מוטלת על נשים, שכן היא בבחינת מצוות עשה שהזמן גרמא, וזמנה רק ביום. ובכן, כיצד רעיון ההשתלמות, התכלית והיציאה אל הפועל המגולם במצוות הציצית קשור לעולמן של נשים יהודיות?

ר' יוסף חיים ("הבן איש חי" 1834–1909) מבגדד הביא בין דרשותיו את הרעיון הבא, מתוך שער מאמרי רשב"י לר' חיים ויטאל (1543–1620), תלמיד האר"י (ר' יצחק לוריא, 1534–1572). לדעת הבן איש חי איש ואשתו על פני האדמה הם בבחינת אדם ארצי כנגד האדם העליון שנברא זכר ונקבה (דו פרצופין). אלא שנתארעה בו נסירה ברצון ה' ומאז הופרדו זכר ונקבה. אף על פי כן הם עדיין מהווים שלמות אחת, גם במעשה המצוות, כאשר שני המינים חייבים כאחד בכל הלאווין שבתורה (ש"ה מצוות לא תעשה כנגד ש"ה גידים שבגוף), וכן במקצת מצוות עשה (חלק מרמ"ח מצוות עשה כנגד רמ"ח אברים). המצוות אשר הן חובות של גברים ושל נשים כאחד על פי הבן איש חי ואליבא דהאר"י, הן באותם איברים שבהם באדם העליון אירעה נסירה והיפרדות בין הצד הזכרי ובין הצד הנקבי. עם זאת, נותרו גם מקצת איברים שבהם נותרו הזכר והנקבה העליונים ועליהם נאמר שנבראו בצלם אלוקים, מקושרים ודבוקים אלו באלו. אותם איברים הם בבחינת מצוות עשה שהזמן גרמן והן חובת הגבר בלבד. אף על פי כן האישה משתלמת ומתעלה מקיום מצוות אלו של בעלה, שכן קיום המצוות של שניהם גם יחד הוא בבחינת אחדות אחת.²

הסבר זה עשוי לתת טעם שמחה גם לנשים באשר לקיומה של מצוות ציצית שלא נצטוו בה, ולהחיל גם את הרעיונות שטווה המהר"ל במצוות הציצית בעולמן. אליבא דהאר"י נשים זוכות לקבל את שפע הברכה וההשתלמות הבאה על האדם על ידי קיום מצוות ציצית בידי בעליהן. כך גם הן זוכות כדברי הראי"ה קוק (1865–1935) לגורלם של מקיימי המצוות כולן: שמחה, חוש נועם של האהבה האלוקית, גדילת הכוח הנשמתי, ולבסוף זוכים הנשים והגברים (כל איש ואשתו) לבניין שלם ולאחדות שלם בקיום המצוות. מתוך כך, באדמתם המשותפת – הפרח העליון של החיים, שהוא נועם ה', הולך, פורח ומלבב עולם ומלואו בהצלחה גדולה ובאהבה רבה.³

סלי גב

מרצה בהתמחות לחינוך חברתי קהילתי

² ר' יוסף חיים, בן איש חיל, דרושים ליום פטירת הצדיקים, ירושלים תשמ"ח, דרוש א' לשבת זכור, עמ' קיא.

³ השו"ר אברהם יצחק הכהן קוק, שמונה קבצים, ירושלים תשנ"ט, כרך א, קובץ א, סימן תקו, עמ' קסב.

¹ מהר"ל מפראג, **נתיבות עולם**, מהדורת הרב חיים פרדס, תל אביב תשנ"ז, נתיב העבודה, פרק טו, עמ' רצט.

למעשה יש דרישה ממשא רבנו לעבור ממצב של "רועה מוביל" שעומד תמיד לפני העם, למצב שבו עם ישראל יהיה "כמעין המתגבר".

נסביר זאת על ידי השוואה לשליחות שאנו בונים לעצמנו בשנים אלו. מורה טוב, מלבד החומר העיוני שהוא מכניס בתלמידיו, צריך להביא אותם למצב של בערה ואש שתזרום בדמם ובנשמתם (כמובן בכיוון המואר והחיובי). מטרת המורה היא שתלמידיו יקבלו ממנו השראה ויוכלו לפעול ולהמשיך לגדול גם בלעדי המורה, "כמעין המתגבר".

זוהי אחת הסיבות לכך ששמו של משה לא מוזכר בפרשה. יש רצון להדגיש ולזכור שהמשימה האמתית היא העדר, עם ישראל. הם עכשיו המטרה ומשה צריך להעצים אותם ולתת להם לפעול בלעדיו.

כמובן, לא מקרה הוא שהמילים "ואתה תצווה" הן ציווי על שמן זית. כל עניינו של שמן הוא הזכות, הטוהר והיכולת להאיר. כדי להאיר עלינו להתחבר לעצמנו ולמצוא את העצמיות ואת הרצון האמתי שלנו.

זוהי תפילתנו: "ריבונו של עולם תן בנו רצון אמתי, נקי וטהור. עם הרצון הזה נוכל לעבוד את ה' במסירות נפש, עם עצם הנשמה כמו שהיא מושרשת בנו מהנקודה הכי גבוהה שלה, ונוכל להיות כתלמידים אשר הגיעו לבחינת 'המעין המתגבר'".

צופיה ליפשיץ

סטודנטית בהתמחות לחינוך חברתי קהילתי

פרשת תצווה פותחת במילים: "ואתה תצווה אל בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור".

אנו רגילים שכאשר ה' רוצה להעביר מסר מסוים לעם ישראל, בדרך כלל אנו מוצאים את הלשון "וידבר ה' אל משה" או לשון דומה, ואילו בפרשתנו מופיעה בפעם היחידה בתורה המילה "תצווה". לשם מה השינוי? וכן, מדוע הציווי הוא "ואתה" ושמו של משה איננו נזכר לא בעניין זה ולא בשאר העניינים שבפרשה? מעת הופעת משה רבנו בחייו של עם ישראל זוהי הפרשה הראשונה שבה הוא לא מוזכר.

כדי לענות על שאלות אלו נחזור כמה פרשות אחורה למעמד הר סיני. אנו יודעים שכאשר ניתנה התורה לישראל היא לא נמסרה על ידי הקב"ה ישירות, אלא עברה לישראל באמצעות משה רבנו. עוד אנו יודעים שמעמד הר סיני היה בבחינת "כפה עליהם הר כגיגית" ולעם ישראל לא היה רצון עצמי לקבלת התורה, כך שלמעשה ממתן תורה ועד לפרשת תצווה בני ישראל מקיימים את התורה מתוך כפייה כביכול ולא מתוך רצון אמתי.

לכן כאן הקב"ה מורה למשה "ואתה תצווה אל בני ישראל" מלשון צוות וחיבור, כאילו אמר הקב"ה למשה: "אתה, כמשה רבנו, חייב לחבר את עם ישראל לקב"ה, לתורה ולעצמם ללא קשר ישיר אליך, אלא להגיע לידי קשר ללא צינורות של עם ישראל לאור האין-סופי של הקב"ה. כאשר תחבר את עם ישראל לקב"ה תגרום להם לעבור ממצב של אמונה למצב של הכרה"; לא עוד "כפה עליהם הר כגיגית". מעתה צריך שיהיה חיבור של עם ישראל לקב"ה מתוך קבלה עצמית, מתוך העצמיות האמתית והפנימית שלהם, ומתוך הכרה ורצון.

מחנכים באמונה

"לאורו נלך"

עמליה צורן

המרכז החינוכי להתנדבות של "לאורו נלך" החל את פעילותו בשנת 2003 במטרה להביא להשתלבותם של בני נוער ובוגרי תיכון במגוון מסגרות התנדבותיות. העמותה פועלת לפיתוח ערכי ההתנדבות והמנהיגות בקרב בני הנוער בישראל כדי לגשר על פערים בחברה הישראלית, לחזק תחושות של שליחות ונתינה ולעודד ביצוע פעולות התנדבות איכותיות.

בבסיס פעילותו של ארגון "לאורו נלך" עומדת מורשתו של הרב משה צבי נריה זצ"ל, אבי דור "הכיפות הסרוגות", אשר חנך דורות רבים לעשייה, למעורבות וללקיחת אחריות על הנעשה בקהילה, בחברה ובמדינה. הארגון אשר החל את פעילותו עם כארבעים מתנדבים בלבד, מונה כיום למעלה מ-4,500 מתנדבים אשר מושיטים יד חמה ומחבקת לאנשים הזקוקים לה ותרמו עד כה מאות-אלפי שעות התנדבות ברחבי הארץ. הארגון מחבר בין מוסדות חינוך ובני הנוער הלומדים בהם (בעיקר שמיניסטים) ובין אוכלוסיות חלשות הזקוקות לסיוע, לטיפול וליד תומכת. הארגון מסייע לנערים לגלות את יכולתם לתת ואת צימאונם לעשייה, מתוך הכרה כי נוער העסוק בנתינה משמעותית יגלה גם בעתיד אכפתיות ומעורבות בנעשה בחברה הישראלית וייקח חלק מהותי בעיצוב דמותה וזהותה.

הארגון מכשיר מדריכים המלווים ותומכים בכל שלבי ההתנדבות ומפעיל רכזים וצוותים מקצועיים היכולים להגיש סיוע בכל בעיה העולה במהלך הפעילות. תלמידי כיתות יב המשתתפים בפרויקט עוסקים במגוון פעולות התנדבות: הם משמשים "אחים בוגרים" לתלמידי בתי ספר יסודיים ועוזרים להם בתחומי לימוד שבהם הם מתקשים. השמיניסטים עוסקים גם בטיפול בקשישים הכולל ביקור בבתייהם, פעילות תרבותית משותפת, שיפוץ וצביעת בתים, דאגה והתעניינות בחייהם. קיימת גם פעילות למען משפחות נזקקות: חלוקת מזון, סיוע בבתי תמחוי ופעילות במרכזי ביגוד לנזקקים, פעילות בתחומי קליטת עלייה, ופעילות התנדבותית עם אנשים וילדים בעלי צרכים מיוחדים.

ארגון "לאורו נלך" נמצא בתכנית הליבה של מעורבות חברתית במינהל חברה ונוער ופועל בשיתוף עם משרד החינוך.

לעיון נוסף:

• אתר הארגון <http://www.leoro.org.il/Web/About/Default.aspx>

• כתבה בחדשות ערוץ 2

<http://www.mako.co.il/news-channel2/Channel-2-Newscast/Article-5fec9d98cd0dc921004.htm>